

Izjava ob novinarski konferenci

"Problematika dela študentov na področju arhitekture"

Ljubljana, 15. 3. 2019

Problematika v arhitekturni stroki je v naši družbi prisotna že dlje časa. Po tem, ko so študentke in študentje Arhitekturne fakultete (FA) opozorili na izkoriščanje s strani svojih profesorjev, na prekarne oblike dela, ki prevladujejo v teh poklicih ter preko javnosti želeli izboljšati situacijo, smo se- tudi na pobudo samih študentov- na problematiko odzvale tudi vse omenjene organizacije.

1) Problematika in predstavitev časovnice dogodkov, ki so sledili od objave anonimnega javnega pisma študentov FA

Gibanje za dostojno delo in socialno družbo je v dogajanje vstopilo v sodelovanju s Sindikatom Mladi plus in Sindikatom prekarcev kot naslovnik anonimnega pisma študentov arhitekture. Skupaj smo nastopili v vlogi zunanjih opazovalcev, ki bi bolj objektivno lahko raziskali situacijo med študenti in za razliko od vodstva fakultete ne bi hkrati zastopali tako profesorjev kot študentov - menimo, da fakulteta ne more raziskovati same sebe objektivno, saj v anonimnem pismu študenti poročajo ravno o tem, da jih lastni profesorji jemljejo v svoje zasebne biroje, da delajo "za izkušnje", ob tem pa pogosto ne dobijo niti pisnega potrdila niti plačila.

Zaenkrat se naš podvig sodelovanja s študenti in delavci v arhitekturi izkazuje za ploden, saj dobivamo več konkretnih informacij o izkoriščanju kot je to uspelo fakulteti ali študentskemu svetu FA. Začeli smo z organizacijo srečanj, na katere vabimo študente arhitekture tako z ljubljanske univerze kot tudi z mariborske, študente krajinske arhitekture z Biotehniške fakultete ter delavce na arhitekturnem področju. Na srečanjih se s študenti in delavci v arhitekturi usklajujemo glede možnosti ukrepanja, da bi prekarnost v arhitekturi izkoreninili. Na

zadnjem srečanju smo obravnavali dokumente, s katerimi fakulteta želi izpolniti zavezo, ki jo je dala javnosti in vodstvu Univerze v Ljubljani, da razmere v birojih uredi. Ker smo ugotovili, da dokumenti stanja ne izboljšujejo, temveč ga le "legalizirajo" v obstoječi obliki, smo se predstavnice organizacij 12. 3. udeležile seje Senata FA. Na tej seji smo želele nuditi strokovno znanje in izkušnje s terena organiziranja delavcev in študentov, da bi fakulteto opozorile na kontraproduktivnost dokumentov ter na potrebo po vključevanju študentov in širše javnosti na bolj neposreden način pri pripravi ukrepov za odpravo nezakonitih in izkoriščevalskih odnosov na trgu dela v arhitekturi.

Ker na seji nismo dobile besede, želimo predstaviti potek dogodkov, kot so si sledili po objavi anonimnega pisma študentov arhitekture, da bi javnost dobila jasno sliko o tem, kako se na pojav izkoriščanja javno izobraženih študentov za zasebno korist ter prekarnost v arhitekturi odzivajo različne institucije in skupine.

Odzivi vodstva Fakultete za arhitekturo, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije, Študentske organizacije Slovenije in ostalih na videz delujejo spodbudna in načelno obsojajo okoriščanje zasebnikov na plečih neplačanih in podplačanih študentov. Temu želimo nasproti postaviti dejstvo, da si večina študentov in delavcev v arhitekturi še vedno ne želi stopiti iz anonimnosti, ker so razmerja moči na fakulteti in na trgu dela tako polna tveganja zanje. Temu priča tudi dejstvo, da je po naših informacijah eden od profesorjev FA po objavi anonimnega pisma prekinil napotnice študentom, ki so delali v njegovem biroju. Ti študenti so v strahu, da so se profesorjem zamerili, napisali pismo podpore profesorjem in celo začeli zbirati podpise, nakar jih je Študentski svet Fakultete za arhitekturo prepričal, naj pisma ne objavijo. Kot kaže tudi zapis enega izmed samozaposlenih arhitektov, se izkoriščanju samemu pridružuje vzgajanje k sprejemanju prekarnosti kot normalne in celo zaželjene že med samim študijem, kar sledi iz podreditve fakultete pritisku trga dela na vedno bolj neposreden način. Težo tega tržnega pritiska v veliki meri nosijo prav študenti arhitekture, ki predstavljajo poceni ali celo zastoj delovno silo.

2) Protipravnost dokumentov, ki jih želijo sprejeti Senat FA

Študentje so opozorili na samovoljnost profesorjev ali drugih naročnikov za delo, pri čemer to velikokrat pripelje do neurejenih odnosov, dela na črno, prekarnih oblik dela, nepriznavanja avtorstva študentov in na splošno do izkoriščanja študentov.

Odziv FA je bil, da se pripravi pravilnik, ki naj bi ta razmerja bolj definiral in jih s tem uredil. Vendar pa je sedaj problematičen prav ta pravilnik- »Pravilnik UL FA za vključevanje študentov

UL FA v raziskovalno, strokovno in umetniško delo.« Poleg tega so na Senatu SA potrdili tudi dokument, ki opredeljuje prakse: »Pogodba o izvedbi strokovne prakse«.

Omenjene organizacije smo na ta dva dokumenta pripravili strokovne pripombe, ki smo jih uskladili s študenti FA, nato pa smo jih želeli predstaviti na Senatu FA, kjer so obravnavali te točke. Kljub temu, da so seje Senata javne, nam dekan in ostali profesorji niso želeli dati besede oz. so nam večkrat celo zagrozili, da bomo morali zapustiti prostor.

Dokumenti namreč problematike ne urejajo na način, da bi se obvaroval interes študentov. Sporne so predvsem naslednja področja Pravilnika UL FA za vključevanje študentov UL FA v raziskovalno, strokovno in umetniško delo:

- Na splošno pravilniku **manjka spoznanje, da posega na področje dela in s tem na trg dela ter da je del širše zakonodaje, ki velja v Sloveniji.** Pravilnik je pripravljen nestrokovno, pomanjkljivo in daje vtis da želi na novo urejati razmerja tudi na trgu dela, predvsem na način, da legitimizirajo obstoječe slabe prakse, ki se dogajajo.
- Zapisali so, da je *»Sodelovanje študentov in pedagogov pri r. s. u. delu je bistvena prvina visokošolskega izobraževanja za poklic arhitekta in urbanista, kakor tudi bistvena prvina raziskovalne, strokovne in umetniške dejavnosti UL FA.* “ kar pa v nadaljevanju kontradiktirajo. **Če je takšno delo bistvena prvina študija za poklic arhitekta, potem mora biti vključeno v sam izobraževalni process, kot obvezna praksa ali usposabljanje.** Nasprotno kasneje v pravilniku opredeljujejo, da je tako **sodelovanje študentom omogočeno le na povabilo profesorjev.** To ne zagotavlja enakih možnosti za vse študente, ampak odpira vrata diskriminaciji.
- Če naj bi to bil elementarni del izobraževanja za poklic arhitekta in urbanista, bi moralo vključevanje biti dostopno vsem, ponujeno vsem pod enakimi pogoji - z razpisom.
- Pravilnik **ne odgovarja na to, da je sporno že samo dejstvo, da študentje delajo pri istih delodajalcih/naročnikih, ki so njihovi profesorji.** To študente postavlja v dvojno slabši položaj, saj jih ocenjuje njihov nadrejeni, ki je hkrati njihov profesor in jih ocenjuje tudi znotraj formalnega izobraževalnega sistema.
- Pravilnik **predvideva delo zastonj oz. prostovoljno delo,** saj celo piše: *»študent opravlja delo prostovoljno.*« To torej ne rešuje glavne ene izmed glavnih problematik, na katero so opozorili študentje, to je, da so za svoje delo **neplačani/podplačani.** Ne le, da študentje ne dobijo dostojnega plačila za svoje delo, to lahko hkrati **predstavlja neloyalno konkurenco,** saj imajo profesori na voljo cenejšo delovno silo (torej študente, ki delajo zastonj).

Kasneje pravilnik sicer pravi, da se *»delo, ki ga opravijo študenti honorira na podlagi predhodnega dogovora in skladno z razpoložljivimi sredstvi posameznega projekta.*«

Vendar pa tudi to ne zagotavlja prav nobenega jamstva študentom, da bodo plačani primerno. Prav tako bi se tu fakulteta morala zavedati spodnjih omejitev, ki obstajajo pri plačah- **v kolikor gre namreč za študentsko delo, je zakonska določena minimalna urna postavka. Študentje torej morajo biti plačani za vsako uro dela, ne pa »skladno z razpoložljivimi sredstvi«.**

V primeru, da gre za zaposlitev, prav tako obstaja zakonsko določena minimalna plača.

- Pravilnik se navezuje na različne aktivnosti (*strokovne naloge, ki jih kot izvajalec prevzame UL FA; raziskovalne naloge; arhitekturna in urbanistična delavnica; študentski natečaj z mentorjem; anketni strokovni natečaj; projektni strokovni natečaj; delo v projektantskem podjetju, kjer dela pedagog;)* a nikjer jasno **ne pojasni, prek kakšne oblike dela, če in katere dejavnosti bi bile plačane in na podlagi kakšne pogodbe.**

Sam pravilnik pravi, da se to poteka »v različnih oblikah sodelovanja« ter da je možno »uvesti tudi nove oblike sodelovanja«. Pri čemer torej ni jasno, kakšne oblike sodelovanja imajo v mislih niti, ali s tem mislijo nove oblike dela. Ponovno- **za urejanje oblik dela je pristojna nacionalna zakonodaja, na katero se ta pravilnik ne sklicuje,** zato deluje, da želi fakulteta samovoljno določati način dela študentk in študentov in morda celo posegati v trg dela. Ker se v tej stroki že pojavlja veliko dela na črno (kar so nam povedali študentje), se bojimo, da bo tako ohlapno poimenovanje tega »sodelovanja« še bolj odprlo vrata delu na črno in prekarnim oblikam dela.

Prav tako npr. opredeljujejo *“delo v projektantskem podjetju, kjer dela pedagog: sodelovanje je strokovne in umetniške narave. Delo je obravnavano kot redno strokovno delo. ... je kratkotrajne narave in ne sme trajati več kot 1 leto.”*

To jasno izkazuje, da bo šlo za strokovno delo, ki lahko traja tudi do 1.leta. **V takih primerih zakon predvideva sklenitev pogodbe o zaposlitvi,** o čemer pa ta pravilnik ne piše.

Pravilnik tako na splošno študentkam in študentom ne daje popolnoma nobenih informacij o tem, kako bodo lahko delali- ali gre za študentsko delo, avtorsko delo, ali za pogodbo o zaposlitvi.

Kvečjemu se navezuje na to, da bodo študentje delali prostovoljno, s čimer deluje, da za svoje delo sploh en bodo plačani.

- **Nepriznavanje so-avtorstva študentov, ki sodelujejo pri delu.** Pravilnik je prav tako nejasen glede določanja soavtorstva študentov. Študentje so sami opozorili, da večkrat izvajajo dela, zaradi katerih se jim mora priznati soavtorstvo (in ne zgolj sodelovanje), a jih profesorji/delodajalci tega ne priznajo. Na sami seji Senata FA se tudi sami profesorji

niso znali dogovoriti, kako bi to uredili.

Na splošno je po našem mnenju pravilnik spisan na nestrokovno način ter tako, da situacije za študente ne popravlja, temveč kvečjemu legitimira obstoječe prakse. To, kar se je do sedaj že dogajalo v praksi, bo sedaj mogoče izvajati tudi naprej, saj bo za to obstajala tudi uradna podlaga.

Študentje bodo še vedno delali zastonj, v kolikor pa bodo delali za plačilo, bo to v prekarne oblikah dela in za nižje plačilo in še vedno se jim ne bo priznavalo njihovega prispevka k delu v obliki soavtorstva.

Profesorji pa bodo še vedno imeli na dosegu roke študente, ki jih bodo lahko izkoriščali. S tem si bodo profesorji nabirali reference in pobirali zasluge ter verjetno tudi finančno profitirali.

»Pogodba o izvedbi strokovne prakse«.

Prav tako se je senat FA »seznanil z dokumentom«, ki opredeljuje prakso. Tudi ta dokument je po našem mnenju pomanjkljiv in nejasen:

- Navezuje se na to, da bo praks potekala v akreditiranih podjetjih, nikjer pa ni jasno, kdo bo ta podjetja akreditiral in kako bo potekal ta postopek.
- Za prakso naj bi bila predvideno plačilo v smislu nagrade, a ponovno nikjer ne pove, v kakšni višini bo zagotovljena nagrada.

Praksa, ki je del izobraževalnega procesa in s tem obvezna za vse študente je lahko predmet urejanja. Ko pa pogledamo skupaj pripravljen pravilnik in pogodbo za prakso, je jasno, da so na fakulteti pomešali oboje skupaj in se na nestrokovno način lotili urejanja tega.

3) Izpostavljanje problematike zaposlovanja oz. prekarne dela v arhitekturni stroki

V arhitekturni panogi smo se s stanjem "nezaposlovalne politike" srečali že večkrat. Vsa izpostavljena problematika študentskega dela je - kot kaže - del socializacije v poklic, saj povprečnega diplomanta arhitekture, po končani izobrazbi na trgu dela ne čaka nič kaj vzpodbudnega. Majhna je namreč možnost, da arhitekt kdaj podpiše pogodbo o zaposlitvi z vsemi pravicami, ki ji pripadajo—če predpostavljamo, da si delo išče v poklicu, za katerega se je izšolal. Arhitekt je le naslednji na seznamu samostojnih intelektualnih poklicev, ki so v duhu tega, da jim delo predstavlja poslanstvo in samouresničitev, pripravljeni delati mnogo več od dovoljenih 40 ur na teden, za slaba plačila, velikokrat brez vseh socialnih pravic. Podobna situacija je – kljub mnogim specifikam v arhitekturi – tudi v prevajalstvu, arheologiji, novinarstvu...

Prevladujoči pravno-formalni obliki, ki urejata sodelovanje med delodajalcem in delojemalcem, sta status samostojnega kulturnega delavca ali pa status samostojnega podjetnika. Avtorska pogodba po zvišanju dajatev državi ni več tako priljubljena, po naših ocenah in pripovedovanjih naših članov pa je veliko tudi dela na črno.

Na Ajpesu smo pridobili javno dostopne podatke o birojih, ki so v lasti profesorjev, ki so sicer redno zaposleni na FA – teh birojev je 18 ali 19, v njih pa je skupaj zaposlenih komaj 10 ljudi. Jasno je torej, da zaposlovanje v arhitekturi skorajda ne obstaja. Kljub naravi dela, ki je projektno, zakonodaja v tem primeru predvideva sklenitev pogodbe o zaposlitvi za določen čas – za čas trajanja projekta – in v tem času delavki oz. delavcu pripadajo vse pravice – bolniška, dopust, regres za letni dopust, odpravnina, ...

- Primer oglasa, ki je bil 14. 3. 2019 objavljen v Facebook skupini Mladi arhitekti Slovenije ponuja delo preko s.p. za plačilo 1000 € bruto.

Na tem mestu torej vprašanje za Inšpektorat za delo RS: "Koliko je v arhitekturni panogi krištev zakonodaje s področja prikritih delovnih razmerij in zlorabe statusa samostojnega podjetnika?" Primeri, s katerimi smo se v preteklosti srečali na Sindikatu prekarcev, žal niso končali na sodišču – šlo je predvsem za delo na črno, za neizplačevanje plač za opravljeno delo in prikrita delovna razmerja. Slovenija je majhna, arhitekturna scena še manjša in redki so tisti posamezniki, ki se izpostavijo.

Vse tri organizacije na tem mestu javno pozivamo:

- 1) Fakulteto za arhitekturo, da k problematiki, ki jo izpostavljamo, pristopi z vso skrbnostjo in da v ta namen opravi najmanj 14 dni trajajočo javno razpravo glede dokumentov, ki jih namerava sprejeti;
- 2) Inšpektorat za delo Republike Slovenije, da opravi nadzor iz področja prikritih delovnih razmerij in zlorabe statusa samostojnega podjetnika v arhitekturnih birojih.

Več informacij:

Gibanje za dostojno delo in socialno družbo
Hana Radilovič 041 672 911

Sindikat Mladi plus
Tea Jarc 041 262 390

Sindikat prekarcev
Sara Kosirnik 030 408 553